

Урош В. Шуваковић
*Филозофски факултет, Катедра за социологију,
Универзитет у Приштини са привременим седиштем у
Косовској Митровици*

ПАРТИЈСКИ СТАВОВИ О КОСОВУ И МЕТОХИЈИ У ВРЕМЕ ПАРЛАМЕНТАРНИХ ИЗБОРА 2014. И 2016. ГОДИНЕ*

Сажетак

У раду се разматрају политички ставови главних политичких партија у Србији у вези са питањем Косова и Метохије током кампања за парламентарне изборе у Србији 2014. и 2016. године. Циљ је да се укаже на промене у ставовима по овом питању, до којих је дошло након прекомпозиције политичке сцене у Србији после 2008, посебно након потписивања тзв. Бриселског споразума 2013. Применом методе анализе садржаја документа на програмске ставове политичких партија у Србији или на „програмске говоре“ њихових лидера, дошло се до закључка да се питање Косова и Метохије више од српских политичких партија не третира једнообразно, већ да је могуће уочити скалу различитог третирања проблема наше јужне аутономне покрајине: од тога да се ради о најважнијем националном и политичком питању Србије до тога да се оно третира у склопу евроинтеграција Србије и као спољнополитичко питање. Оваква ситуација је свакако политички, државно и национално штетна за међународну политичку

* Рад је резултат истраживања у оквиру научно-истраживачког пројекта ИИИ 47023 *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција* који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

позицију Србије у вези са заштитом њеног територијалног интегритета на Косову и Метохији.

Кључне речи: Косово и Метохија, политичке партије у Србији, еволуција програмских политичких ставова, парламентарне изборне кампање 2014. и 2016. године

1. ПРОГРАМСКИ ПОЛИТИЧКИ СТАВОВИ ПАРТИЈА О КИМ 1990-2012.

Имајући у виду потребу узимања у обзир развојности политичких ставова странака у Србији у вези са КиМ, али и чињеницу да смо о томе већ писали,¹⁾ овде само констатујемо да у периоду 1990-2000. година не постоји релевантна, поготову не парламентарна, политичка партија у земљи која доводи у питање чињеницу да је КиМ саставни део Србије, нити постоји нека партија која се залаже за његову независност,²⁾ па чак ни албанске политичке партије са југа централне Србије декларативно то не траже.

НАТО агресија на СРЈ довела је до суштинских промена на политичкој сцени, укључујући промену власти 2000. године. КиМ је стављена Резолуцијом 1244 СБ ОУН³⁾ под управу ОУН, да би касније политичким уступцима које су чинили првенствено представници ДС у време док су вршили власт, реална надлежност бивала преношена на ЕУ, што је како косовске Србе, тако и државу Србију, стављало у много лошији положај, не само у односу на непријатељски расположене косовске Албанце, већ и у односу на процес евроинтеграција Србије. У крајњем, од Србије се захтевало одрицање од КиМ како би јој се омогућило да се прикључи ЕУ. А њени лидери, уместо да то одмах одбију, чинили су уступак за уступком, све до исказивања јасне спремности да се не супротставе „независности Косова“.⁴⁾ И, наравно, после таквих порука – „независност Косова“ је проглашена фебруара 2008.

У погледу партијских политичких ставова после 2000. „промене у програмима старих и ставови у програмима новонасталих странака, карактерише ублажавање оцена у погледу проблема на

1) Урош Шуваковић, „Партије у Србији и Косово и Метохија 1990-2000“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2009, стр. 73-97.

2) Уз изузетак албанских политичких партија на самом КиМ.

3) United Nations, Security Council, *Resolution 1244 (1999)*. Interent, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>.

4) О ставовима Бориса Тадића и Драгана Шутановца из септембра 2007 в. Никола Врзић, *Викиликс: тајне београдских депеша*, Наш печат доо, Фонд „Слободан Јовановић“, Београд, 2011, стр. 32.

Космету, потпуни нестанак радикалне националистичке реторике и одустајање од предлагања радикалних решења⁵⁾ при чему долази до јачања тзв. мондијалистичке концепције.⁶⁾ ДС већ у свом изборном програму „За бољи живот“ из 2007. се залаже само за заштиту људских права Срба на КиМ и заштиту културне баштине, без помињања веза са Србијом. Ово је био важан дисконтинуитет у програмским ставовима ДС у вези са КиМ, а објашњење треба тражити и у депешама које је објавио Викиликс.⁷⁾ Конкретан резултат је успостављање мисије ЕУЛЕКС-а на Косову⁸⁾ фебруара 2008, што је довело до коначног разлаза ове партије са ДСС-ом. Само дан након што је одлучено о успостављању мисије ЕУЛЕКС-а на КиМ, Косово је прогласило тзв. „независност“.⁹⁾

Из ДС-а цепањем настаје Либерално-демократска партија (ЛДП), наводно као странка која последније заступа „политику Зорана Ђинђића“. Ова странка свакако улази у историју и то као прва партија у Србији која је усвојила програмски документ у коме се изричито залаже за тзв. независност Косова. „Србија треба да препусти свим грађанима Косова право управљања територијом на којој живе, а косовске власти да омогуће Србима да у истој мери као и Албанци остварују то право“,¹⁰⁾ залажући се за конститутивност Срба у оквиру Косова. „Неопходно је да се у оквиру који води ка самосталности, суверености и независности Косова (sic!) отвори простор за учешће српске заједнице. Неопходно је српском народу омогућити конститутивност“.¹¹⁾ Да би избегао сваку сумњу у то како замишља односе Србије и њене јужне покрајине, ЛДП у овом свом програмском документу пише о „грађанима Србије“ и „грађанима Косова“. Још једна странка прави ко зна који по реду политички салто¹²⁾ у вези са КиМ, залажући се овог пута за његову

5) Урош Шуваковић, „Партије у Србији и Косово и Метохија (2000-2008)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2009, стр. 397.

6) Јован Базић, *Српско питање*, ЈП „Службени лист СЦГ“, Институт за политичке студије, Београд, 2003, стр. 311-344.

7) В. ф. 4.

8) Council joint action 2008/124/CFSP of 4 February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX Kosovo, *Official Journal of the European Union*, L 42/92, 16.2.2008, Internet, http://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/WEJointActionEULEX_EN.pdf.

9) 17. фебруара 2008. Истог дана Влада Републике Србије је донела одлуку о поништавању тзв. „независности“ коју је потврдила и Народна скупштина Републике Србије.

10) ЛДП, *Другачија Србија*, Београд, 2007, стр. 11, Internet http://www.politickiforum.org/dokumenta/11_ldp_program.pdf.

11) Исто.

12) Славиша Орловић, *Политичке партије и моћ*, Југословенско удружење за политичке науке, Чигоја штампa, Београд, 2002, стр. 298.

независност. Ради се о СПО, који у програмском документу „Језгро десне Србије“ из 2008. попут ЛДП хоће да сече неке „гордијеве чворове“, с тим што је „теоријска иновација“ идеја о раздвајању територијалног интегритета од суверенитета Србије над Косовом.¹³⁾ Томе претходи потпуна амнестија ЕУ као кривца за стање на КиМ, додељујући мисионарску улогу ЕУ „да европеизује Косово, али и да европеизује Србију и цео регион“. Овај став је дословно исказан и у новом Програму СПО „Европска десница Србије“ који је усвојен крајем 2010. године на VI Сабору СПО.¹⁴⁾ „Теоријска иновација“ на коју смо указали у овом програмском документу се не помиње, али се и сама реч Косово помиње свега једанпут, и то у оквиру поглавља „Европа у Србији“. Косово се разматра само у контексту уклањања препреке за евроатлантску интеграцију Србије, док се ЕУ поставља у положај колонијализатора који треба да просветли „нецивилизоване народе“. С друге стране, Европска унија се помиње 15 пута, НАТО 6 пута и то у позитивном смислу – кроз свађивање кривице на Србију зато што је бомбардована и кроз јасан став да је ова партија „за Србију у Европској унији и НАТО алијанси“.¹⁵⁾

Социјалисти децембра 2010. усвајају свој нови Програм. У вези са питањем КиМ они су јасно одређени, и потпуно доследни својим залагањима од настанка СПС 1990. године. „Косово и Метохија је саставни део српског идентитета и државности. За социјалисте Србије Аутономна Покрајина Косово и Метохија је нераздвојни део Републике Србије, а решавање проблема изазваних насилном сецесијом, нелегалном и нелегитимном агресијом НАТО-а и једностраним проглашавањем независности најважније је државно, национално, историјско, морално и духовно питање српског народа и Републике Србије“.¹⁶⁾ Они захтевају примену Резолуције 1244 Савета безбедности ОУН и наглашавају да „не признају, нити ће признати било који акт, било ко да га предузме“ који је у супротности са овом Резолуцијом.¹⁷⁾ СПС указује на то да дотадашње међународно посредовање и међународно присуство на КиМ није решило проблеме, већ их је само продубило. Ипак, истичу залагање за мирно решење, у чијем изналажењу би

13) Српски покрет обнове, *Језгро десне Србије*, Београд, 2008. Цитирано према: Урош Шуваковић, „Партије у Србији и Косово и Метохија (2000-2008)“, нав. дело, стр. 412, 413.

14) Српски покрет обнове, *Европска десница Србије*, Београд, 2010, Internet, <http://www.spo.org.rs/doc/program-spo-eds.pdf>.

15) Исто.

16) Социјалистичка партија Србије – Главни одбор, *Програм СПС*, Београд, 11. децембар 2010, Internet, <http://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf>, стр. 21.

17) Исто.

учествовала ОУН, друге међународне организације и релевантни субјекти, „посебно ЕУ“. СПС сматра да је циљ да се постигне прихватљиво решење „статуса АП Косово и Метохија за све заинтересоване стране, које ће и Србима и Албанцима на Косову и Метохији омогућити суштинску аутономију, и којим ће Србија сачувати територијални интегритет“, а томе треба да претходи омогућавање повратка интерно расељених лица у њихове домове, уз гарантовање личне и имовинске безбедности. У овом документу СПС указује да је питање КиМ питање безбедности и стабилности читавог региона, али и више од тога. „Једнострана и противправна сецесија је преседан у међународним размерама који може да дестабилизује суверене државе широм света. Инсистирање на ултимативном решењу које не поштује међународноправне принципе уgroжава мир и стабилност у целокупној међународној заједници“,¹⁸⁾ упозорили су још тада социјалисти, седам година пре него што ће Каталонија прогласити независност од Шпаније, управо се позивајући на „случај Косова“.¹⁹⁾

У преговорима за састављање друге Коштуничине владе, коалиција ДСС-НС изашла је са Платформом којом је покушавала да заштити суверенитет и територијални интегритет Србије над КиМ. Опредељујући се за састављање нове Владе са ДС-ом, Коштуница је међутим направио стратешки погрешан избор. Влада је потрајала годину дана и до њеног пада је дошло управо на питању довођења ЕУЛЕКС-а на КиМ и признавања „тзв. независности Косова“ од стране Запада. У Програму усвојеном 2007. ДСС се доследно залаже за принципе који су изнети у поменутој Платформи, још више поентирајући на потреби заштите суверенитета и интегритета Србије на КиМ.²⁰⁾ СРС у свом Програму из 2009. године чини једну важну модификацију у односу на Програм из 1996 – изоставља захтев за укидање територијалних аутономија.²¹⁾

На политичкој сцени Србије настаје велика промена 2008. с формирањем нове, Српске напредне странке, који су расцепом у СРС формирали Шешелјеви најближи сарадници – Томислав Николић и Александар Вучић. У свом првом програмском документу

18) Исто, стр. 22.

19) Бета, „Каталонски парламент прогласио независност, шпанске власти предузимају мере“, Internet, <https://beta.rs/vesti/politika-vesti-svet/76430-katalonija-proglasila-nezavisnost-od-spanije>.

20) Урош Шуваковић, „Партије у Србији и Косово и Метохија (2000-2008)“, нав. дело, стр. 405-406.

21) В. Српска радикална странка, *Програм СРС*, Београд, 2009. стр 6, Internet, <http://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/pdf/misc/20091023-program.pdf>.

ова странка јасно декларише своју позицију: да одређење Србије за улазак у ЕУ „не треба да буде спорно, али Србија у Европу може да уђе само као целовита држава, са Косовом и Метохијом као својим саставним делом“.²²⁾ У наредном свом програму из октобра 2011. „Бела књига: програмом до промена“, који је и изборна платформа изборне коалиције коју је око себе окупила ова нова странка, СНС међу 20 својих „општих начела“ као треће прокламује недвосмислен политички став „Косово и Метохија – део Србије“.²³⁾ У разради овог става СНС наглашава како „не може и неће да призна независност Косова“ нити било какво решење које не узима у обзир минимум српских интереса. Иако се на две стране, чак на два места указује на то да су у преговорима неопходни „болни уступци“, односно „веома непријатни обострани уступци“, СНС је става да је „неприхватљив је сваки договор који негира чињеницу да је Косово и Метохија српско, бар исто онолико колико је и албанско“.²⁴⁾ СНС такође истиче одређење „да се у преговоре о најважнијим државним питањима никада не улази без претходно постигнутог консензуса свих најважнијих политичких чинилаца у држави о томе шта је оно што представља минимум државних и националних интереса“,²⁵⁾ што укључује и референдумско изјашњавање грађана. У свом програмском документу ова странка сматра „неприхватљивим“ укидање српских институција на северу КиМ.²⁶⁾ Осим наведених програмских ставова, напредњаци су и у свом Статуту, како први програмски циљ странке, навели залагање за „очување територијалног интегритета Републике Србије и поштовање универзалних слобода појединача“.²⁷⁾

На председничким и парламентарним изборима 2012. године долази до преокрета. Победник избора и нови председник Србије постао је Томислав Николић, председник СНС. Грађани су тиме показали одређење за дисконтинуитет са политиком Демократ-

22) Српска напредна странка, *Десет принципа деловања СНС*, Београд, 2008, Internet, <http://www.sns.org.rs/%D1%81%D1%80/2010-06-05-00-10-55.html>, тачка 5.

23) Српска напредна странка, *Бела књига: програмом до промена*, Београд, октобар, 2011, Internet, https://www.sns.org.rs/sites/default/files/bela-knjiga_0.pdf, стр. 3.

24) Исто, стр. 37.

25) Исто, стр. 38. Спровођењем овог програмског става СНС може се објаснити и иницијатива председника Републике Александра Вучића о унутрашњем дијалогу у Србији о питању КиМ, што је он иницирао 2017.

26) На жалост, од овог става се у пракси одступило, па је тако током редом долазило до интегрисања локалне самоуправе, полиције и судства у уставно-политички систем самопроглашеног „Косова“.

27) Члан 7. став 1 тачка 1) *Статута СНС*, јануар 2013, Internet, <https://www.sns.org.rs/lat/onama/statut-sns>.

ске странке. У току те изборне кампање, као председнички кандидат социјалиста, Ивица Дачић је први пут изнео своје залагање за поделу КиМ, при чему би линија разграничења била Косовска Митровица.²⁸⁾ Ако је до тада постојао неки консензус међу странкама тзв. грађанског блока у вези са уласком Србије у ЕУ, он од тада дефинитивно не постоји. Иако је Програм ДСС из 2007. није промењен, ова странка радикално мења свој став према евроинтеграцијама, истичући у свом предизборном програму објављеном као књига њиховог председника др Војислава Коштунице да се противи уласку Србије у ЕУ. „Косово преломна тачка која одређује будућност Србије... Може ли Србија постати члан заједнице држава која покушава да јој отме територију?“²⁹⁾ Супротно овоме, Коалиција „Преокрет“ коју предводи ЛДП указује у свом предизборном програму на потребну реалполитике, на то да „Србија нема контролу над Косовом, нити ће она икад бити могућа“, залажући се за примену одбаченог Ахтисаријевог плана.³⁰⁾ На парламентарним изборима 2012. имамо још и Уједињене регионе Србије (УРС), трансформисану партију Г17+ Млађана Динкића која је око себе окупила широку коалицију локалних партија и политичких организација. Програм ове коалиције је заснован на регионализацији Србије на 7 региона, од којих је један КиМ. Иако се ништа више не изјашњавају у вези са питањем КиМ, из овога произлази њихов став да је КиМ саставни део Србије. На политичкој сцени Србије, сада имамо практично три блока: први, сачињавају странке које се залажу за формулу **И** Косово и Метохија **И** ЕУ (СНС, СПС, ДС, УРС), други антиЕУ због покушаја ЕУ да признавањем тзв. „независности Косова“ изузме нашу јужну покрајину из састава Србије (ову позицију је одувек заступао СРС, а од ових избора и ДСС) и трећи, еврофанатични и, истовремено, индепандистички блок који заговара зарад „реалности“ прихватање „чињенице о независном Косову“ зарад уласка Србије у ЕУ (ЛДП, СПО). Истовремено одржавање и парламентарних избора омогућило је потпуну промену на политичкој сцени Србије: ДС одлази са власти, и до 2017. не успева да се консолидује, а СНС и СПС творе нову постизборну коалицију, која ће опстати као стожер и наредне три владе које ће бити резултат парламентарних избора 2014. и 2016. и председнич-

28) В. Урош Шуваковић, „Избори у Србији 2012. и ставови о Косову и Метохији“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2012, стр. 19.

29) Војислав Коштуница, *Зашто Србија а не Европска Унија*, Фонд „Слободан Јовановић“, Београд, 2012, стр. 24.

30) Либерално-демократска партија, *Преокрет*, Београд, 2012, стр. 2, тачка 10, Internet, http://www.ldp.rs/upload/document/preokret_januar_2012.pdf.

ких избора 2017. СРС је остала испод цензуса, а ДСС и ЛДП су га 2012. једва прешли.

2. ПРОГРАМСКИ СТАВОВИ ПАРТИЈА НА ПАРЛАМЕНТАРНИМ ИЗБОРИМА 2014. И 2016. ГОДИНЕ

Парламентарни избори марта 2014. године одржавају се у тренутку када је коалиција СНС и СПС на власти већ око две године. По питању решавања проблема Косова и Метохије у том периоду је дошло до једног изузетно важног догађаја – потписивања тзв. Бриселског споразума³¹⁾ 19. априла 2013. Овај споразум је поделио и српску јавност³²⁾ и политичке партије на оне који га подржавају и на оне који му се противе, сматрајући га „актом издаје“. Странке владајуће коалиције, предвођене СНС-ом и СПС-ом афирмишу своју политику према КиМ кроз подршку тзв. Бриселском споразуму. На тим изборима коалиције предвођене СНС-ом и СПС-ом освојиле су 202/250 посланичких мандата, чиме је заправо легитимисано и потписивање овог споразума. На ове парламентарне изборе странке углавном нису излазиле са неким новим страначким програмима нити новим политичким ставовима, посебно не оним који се односе на КиМ, уколико изузмемо однос према потписаном тзв. Бриселском споразуму. Владајуће странке су по питању тзв. Бриселског споразума подржале и оне из индипендистичког блока, док су у свом противљењу и захтеву за његовим укидањем остале практично изоловане СРС и ДСС. Радикали су организовали демонстрације испред Народне скупштине на дан када се у

31) *First agreement of principles governing the normalization of relations*. Internet, <http://www.rts.rs/upload/storyBoxFileData/2013/04/20/3224318/Originalni%20tekst%20Predloga%20sporazuma.pdf>. Споразум су потписали премијер Србије Ивица Дачић и Хашим Тачи (*Hashim Thaçi*), уз посредовање високог представника ЕУ баронесе Кетрин Ештон (*Catherine Ashton*).

32) Ратко Марковић сматра да је тзв. Бриселским споразумом власт „трампила Косово и Метохију за Европу, тј. за евентуално чланство у ЕУ“. Ратко Марковић, „Уставном суду Србије: стручно мишљење изложено на јавној расправи од 24. јуна 2014“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2014, стр. 352. Слично и Владан Петров, „Уз дилему о контроли уставности Бриселског споразума“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2014, стр. 111-120. Донекле супротног става је Бранко Ракић, који указује да је српски превод Бриселског споразума нетачан и да енглеска оригинална верзија даје потпуно другачији смисао овом документу, везујући Косово кроз појам „уставног закона“ за правни систем Србије. В. Бранко Ракић, „Прилог за расправу о уставности Бриселског споразума: о неадекватности званичног превода“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2014, стр. 121-139. Историчар Јелена Гускова сматра да је Србија испустила све „полуге власти да утиче на унутрашњи живот Косова“, укључујући и његов север. Јелена Гускова, *Косово и Метохија: рат и услови мира*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2014, стр. 408.

њој расправљало о овом споразуму, поднели иницијативу Уставном суду за оцену уставности и саопштили како је „Бриселски споразум неуставан и у свих својих 15 тачака неповољан по Србе са Косова и Метохије“.³³⁾ Оцену уставности је захтевала и ДСС, док је председник те странке др Војислав Коштуница оптужио власт да је „државоубица“ пошто је „издала државне и националне интересе на Косову и Метохији и тиме нанела Србији кобан ударац са страховитим историјским последицама“.³⁴⁾ Овакве ставове ове две странке ће заступати и у предизборној кампањи, а резултат је да радикали поново не прелазе цензус, док ДСС губи парламентарни статус. Свакако губитак заступљености у парламенту није био само резултат „косовске политике“ ових партија, али у некој мери јесте и ње, посебно када се узме у обзир да је ДСС усвојила и нови страначки програм јануара 2014. године који је изразито антиЕУ, и то управо с позивањем на КиМ као разлог. У овом програмском документу, у оквиру поглавља драматично насловљеног са „Србија је угрожена“, ДСС износи следеће политичке ставове у вези са КиМ: „Европска унија је постала главни заступник политике уцењивања Србије, заузевши став да су европске интеграције непосредно повезане са успостављањем нормалних добросуседских, а заправо међудржавних, односа Србије и Косова. Другим речима, Европска унија је поставила разбијање Србије као најбитнији услов за наставак европских интеграција“.³⁵⁾ Грађани Србије нису, међутим, били спремни да прихвате овако радикалне ставове ни у погледу ЕУ ни у погледу резултата Бриселског споразума. Потпуно супротну позицију у односу на ДСС заузима ДС који предводи Драган Ђилас,³⁶⁾ подржавајући дијалог Београда и Приштине и залажући се за заштиту културне баштине и одбрану људских права наших грађана.³⁷⁾ Важно је уочити да ова странка свој став у вези са КиМ излаже у оквиру поглавља „Спољна политика и европске интеграције“, што на најбољи начин илуструје однос ове партије према проблему КиМ – она га третира као спољнополитичко пи-

33) Српска радикална странка, „Протест радикала испред Народне скупштине против Бриселског споразума“, Internet, <https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/saopstenja/protest-radikala-ispred-narodne-skupstine-protiv-briselskog-sporazuma.html>.

34) S.n. „Реакције на потписивање споразума Београда и Приштине“, *Вечерње новости*, Београд, 19. април. 2013, Internet, <http://www.novosti.rs/ve%2C%ADsti/na%2C%ADslov%2C%ADna/po%2C%ADli%2C%ADti%2C%ADka/ak%2C%ADtu%2C%ADei%2C%ADno.289.html:430258-Re%2C%ADak%2C%ADci%2C%ADje-na-pot%2C%ADpi%2C%ADsi%2C%ADva%2C%ADnje-spo%2C%ADra%2C%ADzu%2C%ADma-Be%2C%ADo%2C%ADgra%2C%ADda-i-Pri%2C%ADsti%2C%ADne>.

35) Демократска странка Србије, *Програм странке*, Београд, јануар 2014, Internet, <https://www.dss.rs/program-stranke/>.

36) У међувремену је бивши председник ДС Борис Тадић формирао своју, Нову демократску странку.

37) Демократска странка, *Изборни програм 2014*, Internet, <http://www.ds.org.rs/program>.

тање. Председник НДС Борис Тадић у једном од својих интервјуа током изборне кампање подржава овај споразум, али замера представницима странака које су учествовале у преговорима како се „нису избориле за више ствари у Бриселском споразуму када су у питању наши легитимни интереси на КиМ“.³⁸⁾ ЛДП са своје стране подржава тзв. Бриселски споразум, али критикује што се он не спроводи ефикасније. У свом програмском предизборном говору лидер ове странке Чедомир Јовановић, осим наглашавања да се та странка залаже за евроатлантске интеграције Србије, изриче и следеће ставове: „Реците ми једну лепу вест, једну лепу вест, која је стигла са Косова после споразума који нас је измирио... Омогућимо Албанцима да се школују на нашим универзитетима, нашим пословним људима да тргују на Косову и раде, да осигурамо безбедност и једних и других“.³⁹⁾ Међутим, ни индипендистичка политика није наишла на одобравање бирача, па је ЛДП изгубио парламентарни статус, што се десило и са УРС, који су на претходним изборима ипак успели да пређу цензус. Представници социјалиста и коалиције коју су они предводили су у изборној кампањи хвалили достигнућа овог споразума, о коме је преговарао управо Дачић, повезујући га притом са ‘историјским корацама ка ЕУ’, које је његова Влада начинила.⁴⁰⁾ Када се ради о СНС, као највећој парламентарној странци, која је након ових избора дала и премијера Србије Александра Вучића и која је освојила довољан број посланичких мандата да сама формира Владу, њени политички ставови у погледу КиМ су сасвим јасно презентовани у експозеу који је Вучић, у својству мандатара, поднео Народној скупштини. Он види тзв. Бриселски споразум као почетак нормализације односа са Приштином и то сматра успехом, заступа тезу да време не ради у нашу корист и да је потребно радити на решавању проблема, а не да се „забија глава у песак“. Осим тога, сматра да је потребан „живот у миру са Албанцима“, али истиче да Србија „неће признати независност Косова и Метохије“.⁴¹⁾ Овај експозе је у потпуности одражавао политичке ставове које СНС заступала у предизборној кампањи. Практично се може рећи да су владајуће странке – СНС

38) Дарко Злојутро, „Интервју са Тадићем: Ђиласа сам створио, немам договор са Вучићем“, *Телеграф*, Београд, 9. март 2014, Internet, <http://www.telegraf.rs/vesti/978687-intervju-boris-tadic-djilasa-sam-stvorio-nemam-dogovor-sa-vucicem-foto-2>.

39) *Програмски говор Чедомира Јовановића*, Главни одбор ЛДП, 1. фебруар 2014, Internet, <https://www.youtube.com/watch?v=r1wVParDFuw>.

40) Милан Крстић, „Спољнополитичке теме у телевизијским ‘изборним блоковима’ посвећеним парламентарним изборима у Републици Србији 2014. године“, у зборнику: *Избори у Србији 2014: политичка рокада* (приредили: Милан Јовановић, Душан Вучићевић), Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 216.

41) Александар Вучић, *Оквирни експозе мандатара Александра Вучића, изнет пред посланицима Скупштине Србије 27. априла 2014. године*, Internet, http://dijaspora.gov.rs/wp-content/uploads/2014/04/ekspoze_mandatara_aleksandra_vucica.pdf.

и СПС – потписивањем тзв. Бриселског споразума и инсистирањем на њему као инструменту заштите српског народа на КиМ, те одлучним подвлачењем да никада неће признати самопроглашену независност јужне српске покрајине, изразиле политичке ставове највећег броја бирача у Србији по овом питању, те да су друге странке или морале да се таквим ставовима приклоне или да се суоче са неприхватањем својих политика од стране бирача Србије. У наредном периоду, све до писања овог рада, Србија ће се држати својих „обавеза“ у спровођењу тзв. Бриселског споразума, док ће косовски Албанци преко Привремених институција локалне самоуправе спроводити само оно што хоће и што морају, и кад морају. „Заједница српских општина“, до чијег је формирања Србији највише стало, није ни до краја 2017. године основана, под различитим изговорима. Свакако да косовски Албанци нису могли без подршке САД и ЕУ да блокирају њено формирање.

У ситуацији стабилне скупштинске већине, СНС одлучује да изађе на ванредне парламентарне изборе априла 2016. Ови су избори били „гориво за бољи изборни скор на локалном плану, најдиректније у функцији кампање за избор одборника“⁴²⁾ будући да је тада истицао мандат одборницима у општинама и градовима широм Србије. Други важан мотив био је продужетак мандата Влади за још четири године, што је водило приближавању пројектованој години (2020) за улазак Србије у ЕУ. Истовремено, било је потребно спровести радикалне мере у циљу фискалне консолидације, те је процењено да ће то бити лакше спроведено „у мандату нове власти, са новим, оснаженим легитимитетом“⁴³⁾ Коначно, оваква одлука није носила политички ризик, пошто је рејтинг СНС и њеног лидера Вучића бележио свој врхунац.

У погледу политичких ставова према решавању питања на Косову и Метохији, нема неких великих промена у односу на изборну кампању од пре непуне две године. Социјалисти су још након прошлих избора одржали свој IX Конгрес, на коме су усвојили програмску декларацију „Визија Србије 2020“, документ који по обиму (97 страница) и детаљној разради надмашује четири године раније усвојен Програм странке. У овом документу, као осамнаести од двадесетједног генералног циља своје политике⁴⁴⁾ истичу

42) Милан Јовановић, „Инструментализација парламентарних избора 2016 – старт за председничке изборе 2017. године“, у зборнику: *Избори у Србији 2016. године 'историјска' или 'пирова' победа* (приредили: Милан Јовановић, Душан Вучићевић), Институт за политичке студије, Београд, 2016. стр. 262.

43) Исто.

44) Треба уочити да у побројавању циљева своје политике социјалисти иду од конкретних ка најопштијем, тако да то што се КиМ налази као 18. тачка у побројању циљева не треба сматрати занемаривањем овог питања.

да ће „штитити наш народ на Косову и Метохији“.⁴⁵⁾ СПС на нешто више од четири странице излаже своје политичке ставове у вези са КиМ. Тако одговара оним странкама које се залажу за „добровољну ‘ампутацију’ КиМ“ подсећањем на чињеницу како је „реалност да постоје два Косова: постоји албанско, али постоји и српско Косово“.⁴⁶⁾ Они указују на значај Бриселског споразума у смислу напретка у процесу решавања проблема на КиМ, уз наглашавање да „након Бриселског споразума ми настављамо да инсистирамо на поштовању и примени Резолуције Савета безбедности ОУН бр. 1244. из 1999. године, којом је потврђен територијални интегритет Републике Србије. Не признајемо, нити ћемо признати акт једнострано проглашене независности Косова из 2008. године“.⁴⁷⁾ У декларацији се понавља упозорење из Програма усвојеног 2010. да је „једнострано проглашење независност Косова опасан преседан у међународним односима који може да дестабилизује суверене државе широм света“.⁴⁸⁾ СПС истиче своје залагање за „активну партиципацију српског становништва у демократским политичким процесима и институцијама на Косову и Метохији, у сарадњи са већинским албанским становништвом и припадницима других националних и етничких заједница. Због тога смо подржали учешће Срба на изборима за органе власти на Косову и Метохији“.⁴⁹⁾ Они даље истичу како им је циљ формирање Заједнице српских општина као „облика гарантовања демократске локалне самоуправе“.⁵⁰⁾ Овде, међутим, треба указати на недоследност у документу, за коју се надамо да је само терминолошке природе. Наиме, у документу се говори о подршци за учешће Срба *на изборима за органе власти* (нагласио У.Ш.) на КиМ. Какве органе власти? Чије власти? Према резолуцији 1244 власт на КиМ представља УНМИК, а ту нема никаквих избора. Постоје, додуше, приштевски органи – Привремене институције локалне самоуправе, па их онда и у овом документу треба тачно именовати, а не остављати могућност тумачењу како се на овај начин прејудицира решење по коме су албанске Привремене институције на КиМ власт на том простору. Уз залагање за очување српске културне и сакралне баштине на КиМ и указивање на процесе њеног девастирања после 1999. године, истиче се залагање за присуство мисија УНМИК-а, КФОР-а, ЕУЛЕКС-а и

45) Социјалистичка партија Србије, *Визија Србије 2020*, Београд, децембар 2014. Internet, sps.org.rs/wp-content/uploads/2016/07/Programska-deklaracija-Vizija-Srbije-2020.pdf, стр. 7.

46) Исто, стр. 80.

47) Исто.

48) Исто.

49) Исто, стр. 81.

50) Исто.

ОЕБС-а „првенствено у циљу спречавања насиља, протеривања и дискриминације Срба и других не-албанских националних заједница“.⁵¹⁾ Социјалисти су нашли за потребно да укажу на право Срба на „да примењују мирољубиви метод грађанске непослушности и ненасилног протеста у случају евентуалних дискриминаторних поступака према њима и покушаја њиховог протеривања или отимања и уништавања њихове имовине“.⁵²⁾ Уз залагање за повратак свих расељених лица на КиМ, социјалисти оптирају за такво политичко решење проблема на овом подручју „које ће бити прихватљиво за све – Србе, Албанце и припаднике других етничких заједница“.⁵³⁾ Реализација програма повратка расељених Срба и других неалбанаца на КиМ би „имао за циљ реинтеграцију и инклузију Срба и других не-албанаца у косовско друштво“,⁵⁴⁾ али уз наглашавање како је „леgitимно право“ Србије да брине „о опстанку и повратку српског народа на Косово и Метохију“.⁵⁵⁾ Овде се поставља питање због чега се социјалисти брину о укључивању Срба у „косовско друштво“, ако сами Срби, као ни Албанци, то не желе?⁵⁶⁾ Заправо, то је оно што Срби уопште не желе, како они који су остали да живе на КиМ, тако и они расељени. И које је то уопште „косовско друштво“? Такав термин се користи за социјетет у државним границама, што је јасно и по томе да нико не говори о војвођанском, београдском, шумадијском итд. „друштву“, али сви говоре о српском, француском и руском „друштву“. Срби желе да себе виде интегрисане у српско друштво, иако живе на подручју КиМ. Овај програмски документ социјалиста је, у најмању руку, двозначан: с једне стране говори о „два Косова: српском и албанском“, чиме имплицира старо залагање председника СПС Ивице Дачића за поделу јужне српске покрајине, а с друге стране пишући о „органима власти“ и о „косовском друштву“ имплицира да КиМ види као простор ван Србије, иако декларише став да неће признати „једнострано проглашену независност Косова“. У сваком случају, може се прозрети најаву заокрета СПС у погледу политичког става у вези са питањем КиМ.

Када је СНС у питању, она је у току кампање инсистирала на резултатима Вучићеве Владе у претходне две године, на укупном привредном и друштвеном напретку, већим страним инвестиција-

51) Исто, стр. 82.

52) Исто.

53) Исто, стр. 83.

54) Исто.

55) Исто, стр. 84.

56) В. Урош Шуваковић, Јасмина Петровић (уредили и приредили) *Студенти на северу Косова и Метохије: резултати емпијских истраживања ставова*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2016.

ма у Србију итд. И у свом програмском говору у Зубином Потоку, на КиМ, Вучић се држао оваквог наступа, наглашавајући шта је то све за кратко време урађено на плану подизања стандарда Срба који живе на КиМ, поручивши како само јака Србија, међународно респектована, може да штити интересе на КиМ. „Неопходно је да наш народ на КиМ буде сигуран, више него икада, потребно је да водимо мудру Милошеву политику, да имамо најхрабрије људе који ће да штите земљу, али и да не улазимо у сукобе, да се радујемо сваком детету у сваком српском месту на КиМ. Обећавам да ћемо да радимо вредно за све вас у сваком српском месту, једнако као за Србе и грађане Београда, Новог Сада, Ниша“.⁵⁷⁾ У контексту основног документа ове партије „Беле књиге“, овакав наступ лидера напредњака шаље јасну поруку да се Срби на КиМ третирају као и сви остали грађани Србије и да ће се дипломатским средствима бранити интереси Србије у њеној јужној покрајини.

Новост избора у 2016. години су две нове странке које су, додуше на врло чудан и „натегнут“⁵⁸⁾ начин избориле парламентарни статус. То су „Двери“ Бошка Обрадовића и „Доста је било“ Саше Радуловића, отпуштеног министра из претходне Вучићеве владе. Први су настали трансформацијом десно оријентисаног истоименог покрета у странку и у свом програму, у поглављу „Враћамо државу народу“ истичу како је њихов циљ „заштита уставног поретка Србије, посебно на КиМ“, при чему као облик кршења тог поретка виде потписивање тзв. Бриселског споразума. Због тога ће се „Двери“ заложити за „поништење Бриселског споразума“ и прекид пута ка ЕУ пошто „на том ЕУ-ћорсокаку од нас се захтева и правно признање Косова“.⁵⁹⁾ Програм нове странке „Доста је било“ садржи низ техно-бирокуратских предлога за модернизацију управе, нешто популистичко-демагошких фраза, али нема ни речи о решавању проблема на КиМ. Тај проблем, ни у назнакама, за ову странку не постоји.

57) S.n. „Александар Вучић: Само јака Србија може да осигура опстанак Срба на КиМ“, *СНС Информатор*, бр. 39, април 2016, Internet, https://www.sns.org.rs/sites/default/files/sns_39.pdf, стр. 5.

58) Резултати избора на великом броју обрађених места показивали су да је коалиција „ДСС-Двери“ остала испод цензуса, а да се коалиција ЛДП-СДС-ЛСВ и „Доста је било“ боре за прелазак цензуса. Ове последње две су прешле цензус и сачувале га након понављања избора на бирачким местима на којима су поништени због пропуста, а на поништеним изборним местима, приликом понављања избора, ДС је позвала своје бираче, иако потпуно опозитних ставова у односу на њихове, да гласају за коалицију „ДСС-Двери“ којој је недостајало око 930 гласова да прескоче цензус, што им је пошло за руком. Тиме је ојачана опозиција у српском парламенту, чудним савезом евроентузијаста и евроексплика, чији је заједнички именитељ био - опозициони статус.

59) Српски покрет „Двери“, *Програм*, Internet, <https://dveri.rs/vracamo-drzavu-narodu>.

ДСС, која је у коалицији са „Дверима“ и на овим изборима заступа ставове који су евроскептични и, истовремено, представљају залагање за очување КиМ у саставу Србије. Нови фактор је повратак др Војислава Шешеља из Хага. Нема промене у програмским ставовима странке по питању КиМ, али чињеница да њихов лидер учествује активно у кампањи повратила је радикалима парламентарни статус.

На овим изборима Демократска странка наступа у три колоне: ДС предвођена Бојаном Пајтићем, коалиција коју су сачинили Тадић, Чеда Јовановић и Чанак и Нова левица Борка Стефановића. У погледу КиМ они не пружају никакве нове ставове, већ понављају оне са претходних избора.

Резултати ових избора увели су у парламент како заговорнике евратлантских интеграција (ЈДП, ЛСВ), тако и евроскептике (СРС, ДСС, Двери), ојачавши опозицију по броју мандата, а СНС по броју освојених гласова.

3. КА ЗАКЉУЧИВАЊУ

Анализом садржаја политичких ставова у вези са КиМ партија у Србији које су оне заступале током парламентарних избора 2014. и 2016. у односу на претходни период, могуће је уочити да је дошло до одређених промена. Што се дуже посматра тај претходни период – те су промене крупније и уочљивије. Партије индепендистичког блока, још од средине прве деценије овог века заступају политички став о „ампутацији“ КиМ од Србије, док је ДСС од 2008. променила своју позицију из И КиМ И ЕУ у „КиМ у Србији, Србија ван ЕУ“. ДС је 2007. променила свој став у односу на ово питање, и у кроз своје програмско-политичке ставове и још више кроз практичне политичке потезе (довођење ЕУЛЕКС-а на КиМ) у правцу прихватања индепендистичке политике. У својим последњим документима она КиМ третира као спољнополитичко питање.

Бриселски споразум, за који су заслужни пре свега лидери СНС и СПС, Вучић и Дачић, је фактор који је донекле хомогенизовао политичке ставове у вези са КиМ. На политичкој сцени Србије је дошло до сагласности странака из блока И КиМ И ЕУ и оних из индепендистичког блока у вези са овим споразумом, тако да су прилично изоловане оне странке које му се супротстављају, с позиције евроскептицизма која је образложена „одбраном Косова“ (ДСС, СРС, Двери). И док странке владајуће коалиције и даље

инсистирају на Резолуцији 1244 СБ ОУН, и изјављују да никада неће признати тзв. косовску независност, примена тзв. Бриселског споразума се одвија у свим његовим елементима који подразумевају уступке Србије, њено повлачење, док до формирања Заједнице српских општина ни четири године од његовог потписивања није дошло. За разлику од СНС који је најавио од свог оснивања у програму „Бела књига“ обостране „болне уступке“, промене програмских ставова које је донео документ социјалиста „Визија Србије 2020“ делују дезоријентишуће, пошто садрже ставове који могу бити основа за бар три потпуно различита решења за проблем КиМ.

Покрећући тзв. „унутрашњи дијалог о Косову“, председник Вучић је заправо указао да је питање даље политике Србије у односу на проблем КиМ отворено и омогућио да се у демократској расправи предложи решења која би могла да буду корисна за њено даље формулисање. Постало је јасно да је политика И КиМ И ЕУ све мање могућа, али није јасно да ли је политика ИЛИ ЕУ ИЛИ КиМ могућа. Одговор на то питање, поред учесника у јавној дебати, вероватно ће пружити и геополитичко одмеравање снага Русије и западних сила на Балкану.

ЛИТЕРАТУРА

- Базић Јован, *Српско питање*, ЈП „Службени лист СЦГ“, Институт за политичке студије, Београд, 2003.
- Врзић Никола, *Викиликс: тајне београдских депеша*, Наш печат доо, Фонд „Слободан Јовановић“, Београд, 2011.
- Гускова Јелена, *Косово и Метохија: рат и услови мира*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2014.
- Јовановић Милан, „Инструментализација парламентарних избора 2016 – старт за председничке изборе 2017. године“, у зборнику: *Избори у Србији 2016. године 'историјска' или 'пирова' победа* (приредили: Милан Јовановић, Душан Вучићевић), Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 257-283.
- Коштуница Војислав, *За што Србија а не Европска Унија*, Фонд „Слободан Јовановић“, Београд, 2012.
- Крстић Милан, „Спољнополитичке теме у телевизијским ‘изборним блоковима’ посвећеним парламентарним изборима у Републици Србији 2014. године“, у зборнику: *Избори у Србији 2014: политичка рокада* (приредили: Милан Јовановић, Душан Вучићевић), Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 203-234.

- Марковић Ратко, „Уставном суду Србије: стручно мишљење изложено на јавној расправи од 24. јуна 2014“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2014, стр. 347-353.
- Орловић, Славиша, *Политичке партије и моћ*, Југословенско удружење за политичке науке, Чигоја штампа, Београд, 2002.
- Петров Владан „Уз дилему о контроли уставности Бриселског споразума“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2014, стр. 111-120.
- Ракић Бранко „Прилог за расправу о уставности Бриселског споразума: о неадекватности званичног превода“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2014, стр. 121-139.
- Шуваковић Урош, „Партије у Србији и Косово и Метохија 1990-2000“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2009, стр. 73-97.
- Шуваковић, Урош, „Партије у Србији и Косово и Метохија (2000-2008)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2009, стр. 393-420.
- Шуваковић Урош, „Избори у Србији 2012. и ставови о Косову и Метохији“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2012, стр. 1-29.
- Шуваковић Урош, Петровић, Јасмина (уредили и приредили) *Студенти на северу Косова и Метохије: резултати емпијских истраживања ставова*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2016.

ИЗВОРИ

- Бета, „Каталонски парламент прогласио независност, шпанске власти преузимају мере“, Internet, <https://beta.rs/vesti/politika-vesti-svet/76430-katalonija-proglasila-nezavisnost-od-spanije>.
- Вучић Александар, *Оквирни експозе мандатара Александра Вучића, изнет пред посланицима Скупштине Србије 27. априла 2014. године*, Internet, http://dijaspora.gov.rs/wp-content/uploads/2014/04/ekspoze_mandatara_aleksandra_vucica.pdf.
- Демократска странка, *Изборни програм 2014*, Internet, <http://www.ds.org.rs/program>.
- Демократска странка Србије, *Програм странке*, Београд, јануар 2014, Internet, <https://www.dss.rs/program-stranke/>.
- Злојутро Дарко, „Интервју са Тадићем: Ђиласа сам створио, немам договор са Вучићем“, *Телеграф*, Београд, 9. март 2014, Internet, <http://www.telegraf.rs/vesti/978687-intervju-boris-tadic-djilasa-sam-stvorio-nemam-dogovor-sa-vucicem-foto-2>.
- Либерално-демократска партија, *Другачија Србија*, Београд, 2007, Internet, http://www.politickiforum.org/dokumenta/11_ldp_program.pdf.

- Либерално-демократска партија, *Преокрет*, Београд, 2012, Internet, http://www.ldp.rs/upload/document/preokret_januar_2012.pdf.
- Програмски говор Чедомира Јовановића, Главни одбор ЛДП, 1. фебруар 2014, Internet, <https://www.youtube.com/watch?v=r1wVPaDFuw>.
- С.п. „Реакције на потписивање споразума Београда и Приштине“, *Вечерње новости*, Београд, 19. април. 2013, Internet, <http://www.novosti.rs/ve%2ADsti/na%2ADslov%2ADna/po%2ADli%2ADti%2ADka/ak%2ADtu%2ADe1%2ADno.289.html:430258-Re%2ADak%2ADci%2ADje-na-pot%2ADpi%2ADsi%2ADva%2ADnje-spo%2ADra%2ADzu%2ADma-Be%2ADo%2ADgra%2ADda-i-Pri%2ADsti%2ADne>.
- С.п. Само јака Србија може да осигура опстанак Срба на КиМ“, *СНС Информатор*, бр. 39, април 2016, Internet, https://www.sns.org.rs/sites/default/files/sns_39.pdf.
- Социјалистичка партија Србије – Главни одбор, *Програм СПС*, Београд, 11. децембар 2010, Internet, <http://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf>.
- Социјалистичка партија Србије, *Визија Србије 2020*, Београд, децембар 2014, Internet, www.sps.org.rs/wp-content/uploads/2016/07/Programska-deklaracija-Vizija-Srbije-2020.pdf.
- Српска напредна странка, *Десет принципа деловања СНС*, Београд, 2008, Internet, <http://www.sns.org.rs/%D1%81%D1%80/2010-06-05-00-10-55.html>.
- Српска напредна странка, *Бела књига: програмом до промена*, Београд, октобар, 2011, Internet, https://www.sns.org.rs/sites/default/files/bela-knjiga_0.pdf.
- Српска радикална странка, *Програм СРС*, Београд, 2009, Internet, <http://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/pdf/misc/20091023-program.pdf>.
- Српска радикална странка, „Протест радикала испред Народне скупштине против Бриселског споразума“, Internet, <https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/saopstenja/protest-radikala-ispred-narodne-skupstine-protiv-briselskog-sporazuma.html>.
- Српски покрет „Двери“, *Програм*, Internet, <https://dveri.rs/vracamo-drzavunarodu>.
- Српски покрет обнове, *Европска десница Србије*, Београд, 2010, Internet, <http://www.spo.org.rs/doc/program-spo-eds.pdf>.
- Статут СНС*, Београд, јануар 2013, Internet <https://www.sns.org.rs/lat/o-nama/statut-sns>.
- Council joint action 2008/124/CFSP of 4 February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX Kosovo, *Official Journal of the European Union*, L 42/92, 16.2.2008, Internet, http://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/WEJointActionEULEX_EN.pdf.
- First agreement of principles governing the normalization of relations*. Internet, <http://www.rts.rs/upload/storyBoxFileData/2013/04/20/3224318/Originalni%20tekst%20Predloga%20sporazuma.pdf>.

United Nations, Security Council, *Resolution 1244 (1999)*, Internet, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>.

Uros V. Suvakovic

PARTY ATTITUDES REGARDING KOSOVO AND METOHIJA DURING PARLIAMENTARY ELECTIONS IN 2014 AND 2016

Resume

Political attitudes of main political parties in Serbia regarding the issue of Kosovo and Metohija (K&M) during the campaigns for the parliamentary elections in 2014 and 2016 are considered in the paper. The aim is to indicate changes in attitudes regarding this issue that happened after the recomposition of the political scene in Serbia after 2008, especially after the signing of the so-called Brussels Agreement in 2013. Implementing the method of content analysis of documents to program attitudes of political parties in Serbia or to “program speech” of their leaders during the election campaigns for the parliamentary elections in 2014 and 2016, the conclusion is that the issue of (K&M) is not treated uniformly anymore by Serbian political parties. It is possible to notice certain changes in program attitudes of the majority of political parties in Serbia. As long as the previous period is observed – the changes are bigger and more obvious. Parties of the independent block, ever since the middle of the first decade of this century, plead for the political attitude about the “amputation” of K&M from Serbia, while the DSS changed from 2008 its position from “both K&M and the EU” to “K&M in Serbia, Serbia out of the EU”. The DS changed its attitude regarding this issue from 2007 and through its program-political attitudes and even more through practical political movements (introduction of EULEX to K&M) in the direction of the independent policy.

The Brussels Agreement, for which the leaders of the SNS and the SPS – Vučić and Dačić are primarily responsible, is the factor that partly homogenized political attitudes regarding K&M. The consent appeared in the political scene of Serbia between the parties from the block “Both K&M and the EU” and the parties from independent block regarding this agreement, so that the parties opposed to it are rather isolated, from the position of euroscepticism explained by the “defense of Kosovo” (DSS, SRS, Dveri). While the parties of the leading coalition still

insist on the Resolution 1244 of the UNSC and declare that they will never recognize so-called Kosovo independence, the implementation of the so-called Brussels Agreement is going on in all of its elements, implying concessions of Serbia, its retreat, while establishment of the Community of Serb Municipalities has not happened even four years after the signing. Unlike the SNS that announced from establishment mutual “painful concessions” in the program “White Book”, the change of program attitudes brought by the socialists’ document “Vision of Serbia 2020” seems to be disorienting, containing the attitudes that might be the basis for at least three completely different solutions for the problem of K&M.

Starting the so-called “internal dialogue about Kosovo”, the president Vučić actually has indicated that the issue of future politics of Serbia regarding the problem of K&M is still opened and has enabled that solutions are proposed in a democratic discussion that might be useful for its future formulation. It has become obvious that the politics “Both K&M and the EU” is less and less possible, but it is not clear if the politics “Either the EU or K&M” is possible at all. The answer to this question, apart from the participants in the public debate, probably will provide geopolitical measuring out of power between the Russia and the Western forces in the Balkans.

Keywords: Kosovo and Metohija, political parties in Serbia, evolution of program political attitudes, parliamentary election campaigns 2014 and 2016

* Овај рад је примљен 01. новембра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 06. децембра 2017. године.